

OD ISTOG PISCA

ISTORIJA STAROG SVETA
I TOM
PRVE CIVILIZACIJE

ISTORIJA STAROG SVETA
II TOM
PRVA CARSTVA

ISTORIJA STAROG SVETA
III TOM
PRVI PREOBRAŽAJI

ISTORIJA SREDNJOVEKOVNOG SVETA
I TOM
OD KONSTANTINOVE HRISTIJANIZACIJE
DO NASLEDNIKA PROROKA MUHAMEDA

Suzan Vajs Bauer

ISTORIJA
SREDNJOVEKOVNOG
SVETA

Od arabljanske opsade
Konstantinopolja do
Prvog krstaškog rata

II TOM

Preveo
Dejan Ristić

■ Laguna ■

Naslov originala

Susan Wise Bauer

THE HISTORY OF THE MEDIEVAL WORLD

Copyright © 2010 by Susan Wise Bauer

All rights reserved.

Translation copyright © 2019 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Benu

Sadržaj

Karte	12
Ilustracije	15

Četvrti deo

DRŽAVE I KRALJEVSTVA

17

- 42. **Zakon i jezik** Apeninsko poluostrvo, Vizantijsko carstvo, Prvo bugarsko carstvo i Omajadski kalifat od 643. do 702. godine 19
- 43. **Stvaranje prošlosti** Japan od 661. do 714. godine 32
- 44. **Doba carice** Kina, tibetanska država i Istočnoturski kaganat od 683. do 712. godine 42
- 45. **Putevi ka Evropi** Vizantijsko carstvo, Omajadski kalifat, države Hazara, Bugara i Vizigota, kao i franačke zemlje od 705. do 732. godine 54
- 46. **Južna Kailasa** Omajadski kalifat i Indija od 712. do 780. godine 70

47. **Pročišćenje** Omajadski kalifat, Vizantijsko carstvo i Apeninsko poluostrvo od 718. do 741. godine 79
48. **Abasidi** Omajadski kalifat, država Hazara i el-Andaluz od 724. do 763. godine 89
49. **Karlo Veliki** Apeninsko poluostrvo, Franačka država, saksonske oblasti i el-Andaluz od 737. do 778. godine 101
50. **Pobuna An Lušana** Kina, nomadi sa severa i tibetska država, Nančao, Bohai i ujedinjena Sila od 751. do 779. godine 115
51. **Car i Avgust** Vizantijsko i Abasidsko carstvo, Prvo bugarsko carstvo, Apeninsko poluostrvo i Franačka država od 775. do 802. godine 126
52. **Novi Senaherib** Vizantijsko i Abasidsko carstvo, Prvo bugarsko carstvo, Apeninsko poluostrvo i Franačka država od 786. do 814. godine 141
53. **Plemići i namesnici prestola** Sila i Japan od 790. do 872. godine 155
54. **Pobeda odbačenih** Kina i Sila od 806. do 918. godine 170
55. **Treća dinastija** Abasidsko carstvo od 809. do 833. godine 188
56. **Vikinzi** franačke države, Vizantijsko carstvo, el-Andaluz i drevni Rus od 813. do 862. godine 194
57. **Dugovečni vladari** Indija i jugoistočna ostrva Sumatra i Java od 814. do 900. godine 211
58. **Unutrašnji i spoljnopolitički odnosi** Vizantijsko carstvo, država Ludviga Nemačkog, Moravska i Bugarska od 856. do 886. godine 219
59. **Drugi kalifat** Abasidsko carstvo i Severna Afrika od 861. do 909. godine 232

-
-
60. **Velika vikinška vojska** Britanska ostrva
od 865. do 878. godine 246
61. **Borba za „Gvozdenu krunu“** Apeninsko poluostrvo
i franačka kraljevstva od 875. do 899. godine 259
62. **Kampaku** Japan od 884. do 940. godine 270
63. **Vasilevs** Vizantijsko i Bugarsko carstvo
od 886. do 927. godine 282
64. **Stvaranje Normandije** Apeninsko poluostrvo
i Zapadna Franačka od 902. do 911. godine 297
65. **Nemačko carstvo** Istočna Franačka i Bohemija
od 907. do 935. godine 304
66. **Kolo sreće se okreće** Indija i Šri Lanka
od 907. do 997. godine 313
67. **Osvajanje Bagdada** El-Andaluz, Abasidski i
Fatimidski kalifati i dinastije istočno od Bagdada
od 912. do 945. godine 322
68. **Tri kraljevstva** Kogurjo i Kina
od 918. do 979. godine 334
69. **Vladari Engleske** Skandinavski kraljevstva i
Britanska ostrva od 924. do 1002. godine 346
70. **Hristijanizacija Rusa** Vizantijsko carstvo, Bugarska
i drevne ruske oblasti od 944. do 988. godine 366

Peti deo

KRSTAŠKI RATOVI

381

71. **Sveti rimski car** Nemačka, Apeninsko poluostrvo
i Zapadna Franačka od 950. do 996. godine 383

72. **Izazovi svetog rata** Indija, Šri Lanka, Šriviđaja
i dinastije istočno od Bagdada
od 963. do 1044. godine 398
73. **Car Vasilije II Bugaroubica** Vizantija, Abasidi,
Fatimidi, Bugarska i Rusi od 976. do 1025.
godine 414
74. **Odbrana nebeskog blagoslova** Kina
od 979. do 1033. godine 428
75. **Novootkrivena zemlja** od 985. do 1050. godine 439
76. **Velika šizma** Nemačka, Apeninsko poluostrvo,
Mađarska i Vizantijsko carstvo
od 1002. do 1059. godine 456
77. **Prevlast Danske** Engleska, Škotska, skandinavske
kraljevine, Mađarska i Normandija
od 1014. do 1042. godine 476
78. **Normansko osvajanje** Engleska, Norveška i
Normandija od 1042. do 1066. godine 488
79. **Kraljevi Španije** Španija i severna Afrika
od 1016. do 1108. godine 501
80. **Dolazak Turaka** Vizantijsko carstvo i turske oblasti
od 1025. do 1071. godine 520
81. **Pad carstva dinastije Sung** Kina, Kogurjo i narodi
na severu i zapadu od 1032. do 1072. godine 535
82. **Pokajanje u Kanosi** Nemačka, Zapadna Franačka
i Italija od 1060. do 1076. godine 547
83. **Poziv** Vizantijsko carstvo, Italija, Nemačka i turske
zemlje od 1071. do 1095. godine 557
84. **Borba za Jerusolim** Vizantija i turske zemlje
od 1095. do 1099. godine 569

85. **Posledice** Španija i Jerusalim
od 1118. do 1129. godine 582

Napomene 589

Saglasnosti 617

Karte

- 49. Vizantija, Arabljeni i Bugari 27
- 50. Period *Nara* 37
- 51. Napadi na Kinu u doba dinastije Tang 49
- 52. Arabljanska osvajanja 62
- 53. Indijske države u VIII veku 74
- 54. Borbe na području Horasana 81
- 55. Prva Papska država 86
- 56. Bitka kod Talasa 96
- 57. Rani Abasidski kalifat 97
- 58. Država cara Karla I Velikog 109
- 59. Nove države i carstvo dinastije Tang 118
- 60. Carstvo Karla I Velikog 136
- 61. Širenje Prvog bugarskog carstva 147
- 62. Država Sila i Japan 159
- 63. Pozno razdoblje Lijanga i potonja Tri kraljevstva 178
- 64. Tahiridi 190
- 65. Verdenski ugovor 204
- 66. Uspon Hole 214

-
-
67. Moravska 221
 68. Safaridska i Samanidska dinastija 239
 69. Fatimidski kalifat 243
 70. Vedmorski sporazum 254
 71. Mađari 267
 72. Masakadova pobuna 277
 73. Vizantijski gubitak oblasti
na Balkanskom poluostrvu 288
 74. Stvaranje Normandije 301
 75. Nemačka 308
 76. Kraljevstvo Holar na svom vrhuncu 317
 77. Fatimidi i Kordoba 324
 78. Suparnici Samanida 325
 79. Države Sung, Lijao i Kogurjo 343
 80. Engleska u doba kralja Etelstejna 349
 81. Širenje teritorije Norveške 359
 82. Rusi i Vizantija 373
 83. Mađari i Zapad 385
 84. Širenje Gaznavida 403
 85. Širenje uticaja države Holar 410
 86. Fatimidski kalifat i Vizantija 422
 87. Države Sung i Lijao 431
 88. Ljudske naseobine na tlu obe Amerike 447
 89. Sveto rimsko carstvo 463
 90. Engleska i Skandinavija 477
 91. Oblasti u Engleskoj 480
 92. Bitka kod Hejstingsa 495

- 93. Sančo Veliki i kraljevstva *Taifa* 507
- 94. Almoravidska država 514
- 95. Bitka kod Mancikerta 529
- 96. Pokajničko putovanje cara Henriha IV 552
- 97. Turska osvajanja 565
- 98. Krstaške države 578
- 99. Krstaški ratovi kralja Alfonsa Ratobornog 583

Ilustracije

5. Gvozdena kruna Langobarda 110
6. Kovani novac mersijskog kralja Ofe 145
7. *Codex Washingtonianus* – grčko uncijalno pismo iz V stuleća 222
8. *Codex Zographensis* – glagoljski spis iz X veka 224
9. Ofin jarak 247
10. Hajberski prevoj 402
11. Humke u obliku zmije u mestu Houpvel 445
12. Zid od lobanja (Compantli) u Čičen Ici 450
13. Tapiserija iz Bojea 494

ČETVRTI DEO

DRŽAVE I KRALJEVSTVA

Četrdeset drugo poglavlje

Zakon i jezik

Između 643. i 702. godine car je pokušao da napusti Konstantinopolj, Langobardi i Bugari stvarali su svoje nacije, a severnu Afriku pokorile su islamske vojske

LANGOBARDI, koji su živeli na Apeninskom poluostrvu, nisu osetili nikakve posledice arabljanske invazije do koje je došlo na Istoku. Štaviše, upravo su ti oružani sukobi langobardskom kralju Rotariju, ustoličenom 636. godine, omogućili da ukloni poslednje tragove vizantijske vlasti na tom području. I dok je car bio zaokupljen pružanjem otpora islamskim vojskama, Rotari je odlučio da smanji sve careve aspiracije u odnosu na apeninske oblasti, izuzimajući tu enklavu koja se odnosila na grad Ravenu i utvrđeni Rim.

Ti ciljevi podrazumevali su da je konačno došlo vreme da Langobardi, od osvajača i doseljenika, postanu nacija.

Langobardi su jednim delom bili sledbenici kultova drevnih germanskih božanstava, dok su drugim delom pripadali

arijanskom, odnosno pravovernom hrišćanstvu. Zajednička religija mogla je da predstavlja kohezioni element, ali je Rotari, vizionar kakav je bio, želeo da podari mnogo više u odnosu na tu samu koheziju – državu. Stoga je 643. godine objavio pisani zakon što je predstavljalo nešto što oni nikada ranije nisu imali. „Taj kralj Rotari“, zabeležio je Pavle Đakon, „sakupio je, u čitavom nizu zapisa, zakone Langobarda koje su oni čuvali samo kroz svoje usmeno predanje i običaje te je, zahvaljujući njemu, nastao taj zakon koji se zove *edikt*.“

Svih 388 članova Rotarijevog edikta bilo je napisano na latinskom jeziku, ali su zato zakoni bili langobardski. Na taj način je germanski duh bio useljen u rimsko telo. Povlačenje nekog muškarca za bradu, što je za germanske ratnike predstavljalo veliku uvredu, donosilo je stroge sankcije. Oni koji su napustili saborca u boju kažnjavani su smrću. Osoba koja je želela da nekome pokloni svoju imovinu morala je to učiniti u prisustvu slobodnih ljudi.¹

Zakoni su doprineli uspostavljanju granica langobardske kraljevine koje su u tom razdoblju bile prilično amorfnе. „Svi *varegang* koji su spolja dolazili na tlo naše kraljevine“, zapovedio je Rotari u odnosu na strane ratnike koji su se naseљjivali na langobardskoj zemlji, „moraju da se pridržavaju langobardskih zakona.“ Langobardske zemlje na području Apeninskog poluostrva tokom vremena su postale Lombardija – oblast koju su do tada lutajući Langobardi mogli nazvati domovinom.²

U procesu transformacije u državu, langobardska oblast je prihvatila pravoverno hrišćanstvo. Arijanizam njihovih vođa predstavljao je svedočanstvo germanskog porekla, nasleđe onog vremena kada su im bili strani pravoverno hrišćanstvo i politička moć. Rotarijev naslednik Aripert

postao je prvi pravoverni vladar Lombardije što je doprinelo da se to apeninsko kraljevstvo približi glavnim političkim tokovima tog vremena.

Nakon Aripertove smrti, 661. godine, između njegovih sinova je došlo do kratkotrajnog rata. Taj sukob okončan je smrću jednog i begom drugog kraljevog sina, a krunom u rukama Grimoalda, vojvode od Beneventa, samo jednog u mnoštvu polusamostalnih langobardskih plemića za koga se verovalo da je odan svom kralju.

S druge strane, u dalekom Konstantinopolju, car Konstans II odlučio je da se lično umeša. Imao je svega četrnaest godina kad je stupio na carski tron i video je kako Arabljani preuzimaju Egipat i severnu Afriku u isto vreme kad su se apeninske oblasti postepeno odvajale od carstva. Godine 661. bio je tridesetogodišnjak, otac trojice sinova i nosio je nadimak Konstans Bradati zbog velike brade. Uspostavio je vlast nad čitavim carstvom, a sukob u Lombardiji doprineo je da smisli plan. Arabljanski napadi mogli su delovati nezaustavljivo, ali je zato oblast Apeninskog poluostrva bila ranjivo područje. Car Konstans II odlučio je da napusti Konstantinopolj, postavi ratni štab na samom vrhu italijanske čizme, u gradu Tarentu, i da iznova osvoji poluostrvo.³

Kako car Konstans II nimalo nije bio omiljen u Konstantinopolju, ideja o obnovi carskog prestola u Rimu delovala je još primamljivije. Taj plan otkriva nam i to da su Vizantinci i tada sebe još uvek doživljavali kao Rimljane. Veoma mali broj njih je nogom kročio na tlo Večnog grada. Nijedan car već generacijama nije ni posetio Rim. Čitavo Apeninsko poluostrvo odavno više nije bilo pod vizantijskom vlašću. Međutim, Rim je i dalje na određeni način mamio njihovu maštu. Uputivši se direktno u pravcu Rima, car Konstans II želeo je ponovo da prigrabi slavnu prošlost za sebe.

Car se ulogorio 663. godine u Tarentu odakle je vodio relativno uspешan rat protiv langobardskih oblasti na samom jugu poluostrva. Čitav niz gradova na jugu predao se caru te se on uskoro približio zidinama Beneventa, Grimoaldovog rodnog grada. Nalazeći se daleko na severu, u gradu Paviji, langobardskoj prestonici, kralj Grimoald je ostavio jednog od svojih sinova sa zadatkom da se stara o upravljanju rodnim gradom. Sin je zamolio oca za pomoć, pa se kralj Grimoald, na čelu langobardske vojske, hitro uputio u pravcu juga.

Po svemu sudeći, njegova armija je bila izuzetno brojna budući da se car Konstans II „veoma uplašio“ kad su do njega doprle vesti da se Grimoald približava. Najpre se povukao u priobalni grad Napulj (čiji su stanovnici pristali da mu pruže gostoprimstvo; grad je bio odan Konstantinopolju još od vremena kad ga je Velizar preteo Ostrogotima, a to se odigralo još 536. godine), a potom je otišao i u Rim (bila je to prva poseta jednog cara Rimu još od vremena zbacivanja cara Romula Avgustula s prestola). U Rimu se zadržao desetak dana i prisustvovao je svetim liturgijama koje je služio episkop rimski. Istovremeno, svoj boravak iskoristio je za pljačkanje preostalog zlata i bakra koje je planirao da pretopi, a potom iskoristi kako bi finansirao nastavak rata. Konačno, nakon kratkog boravka u Rimu car se uputio ka Siciliji. Iskrcao se na ostrvo, krenuo put Sirakuze i ubrzo je proglasio svojom novom prestonicom. Iako je maštala o slavi, Sirakuza je zapravo bila oronuli, napušteni i demoralizovani grad koji je delovao kao naselje koje je bilo nemoguće obnoviti.⁴

Car je upravo iz Sirakuze otpočeo napade na južnoapeninske oblasti. Ostrvom je vladao kao pravi istočnjački monarh – despotiski i beskompromisno. Naredio je čak da mu se pridruže supruga i sinovi što je bio jasan znak da je

nameravao da se duže zadrži na zapadu, malo dalje od do tada prestonog Konstantinopolja.⁵

Zahvaljujući njegovom trudu Vizantija je zadržala kontrolu nad južnoapeninskim oblastima. Međutim, njegov tiranski način vladanja učinio ga je neomiljenim. Tome je doprinelo i njegovo navodno napuštanje „Novog Rima“. Godine 668. jedno od njegovih služinčadi (pokazalo se da je u pitanju bila ozbiljnija zavera) snažno ga je udarilo posudom za sapun usled čega je car preminuo. U Konstantinopolju je za novog vladara bio proglašen njegov sin Konstantin IV koji je, poučen strašnom očevom sudbinom, odlučio da ostane u prestonom gradu.⁶

DVE GODINE po stupanju cara Konstantina IV na presto, 670. godine, ponovo je došlo do arabljanske najezde koja se kretala severnoafričkim prostranstvima. Istovremeno, Arabljani su se širili i u pravcu istoka. Prodirući kroz severnoindijske planine, arabljanske snage primorale su šašiškog vladara da napusti svoj prestoni grad Kabul.* Šašiška država zadržala je kontrolu nad Hajberskim prevojem, ali je zato svoju prestonicu morala da preseli na istok, u grad Udabandapuru.⁷

Naježda, koja se širila u više pravaca, dosegla je 674. godine i do prestonog Konstantinopolja i Arabljani su otpočeli opsadu grada. Iako je opsada potrajala pune četiri godine, Konstantinopolj je mogao morskim putem nesmetano da obnavlja neophodne zalihe te stoga uslovi za život ni u jednom trenutku nisu bili nepodnošljivi. Arabljanska mornarica izvela je 678. godine završni napad, ali su vizantijski brodovi odgovorili poznatom „grčkom vatrom“ koja je predstavljala hemijsku smesu izbacivanu kroz cevi koja je

* Videti kartu br. 47, I tom.

gorela čak i u dodiru s vodom. Konačno, arabljanska flota se povukla, a uskoro su je sledile i kopnene jedinice.⁸

A dok su se car i njegovi sinovi bavili odbranom Konstantinopolja, bugarska plemena dobila su priliku i vreme da se šire.

Tridesetak godina ranije, car Iraklije priznao je bugarskog starešinu Kubrata za vladara tog plemena i to u oblastima koje su se nalazile severno od Azovskog mora. Kubrat je, nakon dugogodišnje vladavine tokom koje je proširio granice Starobugarske države sve do Donjeca i Dunava, preminuo 669. godine. Poput franačkog vladara, i Kubrat je svoju državu ostavio petorici sinova.

U svom istorijskom spisu pod naslovom *Chronographikon syntomon* carigradski patrijarh Nićifor zabeležio je kako je Kubrat okupio sinove kraj svoje samrtničke postelje i od svakog od njih tražio da polomi svežanj granja. Kad nijednom od sinova to nije uspelo, Kubrat je razvezao svežanj i potom prelomio svaku granu pojedinačno. „Ostanite ujedinjeni“, posavetovao ih je, „jer svežanj nije lako slomiti.“⁹

Umesto da poslušaju savet svog oca, sinovi su se odmah razdvojili. Drugi sin Kotrag uputio se sa svojim pristašama u pravcu doline reke Volge gde se i naselio. Ti Bugari postali su poznati pod nazivom Srebrni Bugari. Treći sin Asparuh, praćen s oko trideset hiljada svojih pristalica, naselio se u području između reka Dnjestar i Prut. Četvrti, Kuber, poveo je svoje sledbenike u pravcu Panonije, a potom i ka Makedoniji. Konačno, peti sin Alcek poveo je svoje pristaše čak ka Apeninskom poluostrvu gde je ubrzo nastala mala bugarska enklava. Najstariji sin Bajan zadržao se u postojbini gde je vladao nad preostalim Bugarima koji su ostali nakon što su se njegova braća odvojila. Ispravnost Kubratovog upozorenja uskoro je postala sasvim opravdana. Hazari su

odmah napali Bajana, smanjili njegovu oblast na malu regiju, a potom i potpuno zauzeli teritoriju pod njegovom vlašću čime su ukinuli tzv. Starobugarsku veliku državu.

Car Konstantin IV pokušao je da podražava hazarskog kana. Nakon što se oporavio od posledica dugotrajne opsade Konstantinopolja, napao je 679. godine oko trideset hiljada Bugara pod starešinstvom Asparuha i koji su se nalazili neposredno uz zapadne granice carstva. U početku je car ostvario određene uspehe. Međutim, Teofan nam svedoči da je vladar bio prinuđen da se povlači pošto je počeo da poboljšava od kostobolje, a ni njegove jedinice nisu baš pokazivale neophodnu srčanost u borbi te su masovno dezertirale.¹⁰

Tada je bugarski starešina Asparuh stupio u savez s obližnjim Slovenima, probio se sve do Trakije i tako vizantijskim snagama koje su se nalazile duž severozapadne granice carstva prouzrokovao ozbiljne probleme. Car Konstantin IV je 681. konačno shvatio da mu je mnogo bolje da sklopi mirovni ugovor na osnovu čijih odredaba se čak obavezao da će Asparuhu plaćati danak.

Činjenica da mu je Vizantija plaćala danak, kao i da je imao značajna osvajanja doprinela je da se Asparuh opredeli za trajno naseljavanje svojih sledbenika. Njegove pristaše, zahvaljujući danku koji je plaćao car Konstantin IV, postale su uskoro žitelji takozvanog Prvog bugarskog carstva.

DONEKLE NEOČEKIVANO uspostavljanje mira s Arabljanima usledilo je veoma brzo nakon postizanja mirovnog sporazuma s Prvim bugarskim carstvom.

Muavija, koji je bio peti po redu kalif od vremena Proroka, preminuo je krajem 680. godine. Nasledio ga je čitav niz kalifa koji su se veoma kratko zadržavali na tom položaju.

Bilo ih je čak četvorica tokom pet godina. Konačno, 685. godine na taj položaj uspeo se kalif koji je imao sposobnost da predvodi vojne pohode, ali i da upravlja državom koja se nalazila u stanju haosa. Bio je to Abd el-Malik ibn Marvan, koji je svoju vladavinu otpočeo nemilosrdnim uklanjanjem onih Arabljana koji su podržavali druge kandidate na položaj u kalifa. Bilo mu je potrebno šest godina da potpuno uništi svaki oblik otpora. Bilo je to šest godina tokom kojih je više energije posvećivao sukobljavanju s Arabljanima nego s ostatkom sveta. U isto vreme suočio se i s posledicama opšte gladi i pojave epidemija, pre svega kuge na tlu Sirije.¹¹

Uskoro se obratio caru Konstantinu IV nudeći da mu plaća danak u zamenu za mir, pa je car na to pristao. No, ubrzo je car preminuo te ga je na prestolu nasledio sin po imenu Justinijan II.¹²

Novi car je nasledio državu kad mu je bilo svega šesnaest godina. U to vreme Vizantija je prolazila završnu fazu više-decenijske reorganizacije u pravcu uspostavljanja efikasnije države, podeljene na oblasti koje je sada bilo lakše braniti. Umesto na provincije nekadašnjeg carstva, Vizantija je sada bila podeljena na „teme“. I umesto da ih brane vojne snage koje su bile upućivane iz prestonice pod zapovedništvom vojnog starešine koji nije bio dovoljno upoznat s karakteristikama svake konkretne oblasti, od tada su „teme“ branili pripadnici jedinica koji su poticali s tog područja. Još od vremena cara Iraklija, vizantijski vladari postepeno su svojim vojnicima počeli da daju zemljišne posede u zamenu za celoživotnu vojnu službu. Takođe, i poreski sistem je pretrpeo značajne promene, pa su tako građani određene teme plaćali porez neposredno lokalnim jedinicama i nisu ga više slali u prestoni grad odakle je mogao, ali to najčešće nije bio slučaj, da bude uložen baš tamo gde je to bilo potrebno.

Stoga su vojne jedinice koje su se nalazile na području tema i imale snažan motiv da ih brane. Naime, pojava lokalpatriotizma (koji je oduvek imao potencijal da rasturi carstvo) bila je na taj način usmerena u pravcu njegove neposredne odbrane. Na području Male Azije postojale su četiri teme, jedna je obuhvatala oblast Trakije, a dve Grčku i Siciliju.¹³ Car Justinijan II nasledio je i mirovni sporazum s Abd el-Malikom koji je bio spreman da obnovi. To je Justinijanu II omogućilo da se učvrsti na carskom prestolu, a Abd el-Maliku da u korenu uguši svaki otpor koji je ugrožavao njegov položaj. Potčinio je sve svoje oponente 692. godine i postao jedini kalif među muslimanima. Tek tada su obojica vladara pokazala nameru da prekrše mirovni sporazum. El-Malik je bio spreman da se ponovo posveti osvajačkim pohodima, dok je car Justinijan II želeo da pokaže svoje kvalitete kao vladalac. Koristan izgovor koji je doveo do obostranog odbacivanja mirovnog sporazuma načinio je El-Malik koji je 692. godine danak platio arabljanskom, a ne vizantijskom valutom.

Već izvesno vreme El-Malik se trudio da stabilizuje finansije u svojoj državi i to na taj način što je uspostavio standardizovani arabljanski kovani novac. Car Justinijan II odmah je saopštio kako su te kovanice bile lažne i neprihvatljive, pa je objavio rat. Kako bi dodatno ojačao svoje snage, najmio je bugarske plaćenike. „Najmio je trideset hiljada ratnika, naoružao ih i proglasio ih *specijalnim snagama*“, zapisao je Teofan. Bio je potpuno „siguran u njih“, uveren kako će u bici uspeti da nadvlada El-Malika.¹⁴

Međutim, nije bio u pravu. Arabljanske snage prodrle su duboko u vizantijske oblasti. Kad su se 694. godine dve vojske sukobile u bici kod Sevastopolja, u blizini južne obale Crnog mora, Bugari su pobjegli. El-Malik im je prethodno u tajnosti

poslao novac obećavši im još i više para ukoliko se povuku čim bitka počne. Vizantijske snage nisu bile u stanju da održavaju borbenu liniju bez podrške svojih saveznika te su se povukle. Podstaknut ostvarenom pobedom, El-Malik se potom upustio u seriju pljačkaških pohoda duž vizantijske obale.

Iako je imao svega dvadeset četiri godine, car Justinijan II odlučio je da se osveti za izdajstvo Bugarima naredivši da se poubijaju njihovi žene i deca. Ali kao da je sudbinom bilo određeno da ga osramoti njegova armija, a ne plaćeničke snage. Godine 695. došlo je do pobune grupe vojnih starešina koji su zarobili cara, osakatili ga odsecanjem nosa i jezika nakon čega su ga u okovima poslali u Herson, tvrđavu u kojoj su tamnovali vojni zatočnici. Umesto njega, za novog cara izabrali su Leontija, jednog od svojih starešina.

S Leontijem na prestolu, carstvo je na kraju ostalo i bez Kartagine koju su zauzele arabljanske snage što je označilo i konačan kraj osam vekova dugog rimskog prisustva na tlu severne Afrike. Kalif El-Malik postavio je arabljanskog zapovednika, po imenu Musa bin Nusair, da upravlja novom muslimanskom oblašću koja je dobila naziv Ifrikija. A u Konstantinopolju je car Leontije posrtao pod teretom brojnih neuspeha koji su, na kraju, doveli i do njegovog zbacivanja s prestola. Godine 698. je lišen slobode, na tradicionalan način osakaćen i potom poslat u manastir nakon čega je vojska izabrala još jednog ratnika za novog cara.¹⁵

Islamsko osvajanje severne Afrike bilo je skoro potpuno okončano oko 702. godine. Berberi, autohtoni stanovnici, masovno su primili islam. Zahvaljujući njihovoj plemenskoj organizaciji versko preobraćenje imalo je sve karakteristike masovne pojave, a ne pojedinačnog čina. Kad bi starešina plemena primio islam, svi njegovi članovi postajali bi muslimani.

Arabljanska država je postajala koherentnija i to pre svega zahvaljujući El-Malikovom veštom upravljanju. Već ranije je uveo standardizovane kovanice. Svoju braću, u koje je imao beskrajno poverenje, postavio je na najodgovornije položaje. Istovremeno, u Jerusalimu je otpočeo izgradnju nove džamije koja je trebalo da postane istaknutije središte hodočašća čak i u odnosu na *Cabo* u Meki (iako je sama Meka očuvala svoj dotadašnji značaj). Ta džamija, poznata pod nazivom Kupola na steni, bila je sagrađena na mestu ranije uništenog Drugog jevrejskog hrama.* Ona je štitila stenu za koju se verovalo da se s nje Muhamed uzneo na Nebesa.

El-Malik je, takođe, naredio da arapski postane zvanični jezik carstva što do tada nijedan prethodni kalif nije učinio. To je predstavljalo toliko potrebno vezivno tkivo za izuzetno prostrano carstvo. Islam i arapski jezik su tako postali dve konstante na svim onim područjima na kojima se odigrala najezda Arabljana. Hrišćanstvo i latinski jezik bili su samo delimično prisutni u nekim oblastima budući da su Franci, Vizigoti, Langobardi i Grci prevodili svete spise na svoje jezike. S druge strane, islam i arapski jezik (kao i islam i arapska kultura) ostali su čvrsto povezani.

* Takozvani Drugi hram bio je podignut u VI veku pre n. e. kako bi njime bio zamenjen Solomonov hram koji su uništili Vavilonjani (videti: Suzan Vajs Bauer, *Istorija starog sveta*, tom 2, Beograd 2017, 252–292).

VREMENSKA TRAKA 42

PERSIJA	ARABIJA	VIZANTIJA	LANGOBARDI	BUGARI
	osvajanje oblasti Lakmida	Foka (602–610)		
	uništenje Gasanida Muhamedovo otkrovenje (610)	Iraklije (610–641) patrijarh Sergije (610–638)		
	<i>Hidžra</i> (622 g. n. e./1. ah) bitka kod izvora Badr (624)			
	bitka kod rova (627)	opsada Konstantinopolja (626)		
Kavad II (628)				
Jazdegerd III (632–636/651)	Muhamedova smrt i izbor Abu Bakra (632–634)	Kubrat , vladar Starobugarske države (632–669)		
	Omar (634–644)			
	osvajanje Jerusalima (637)	Rotari (636–652)		
	Utman (644–656)	Konstantin III (641) Konstans II (641–668) <i>Rotarijev edikt</i> (643)		
	Alija (656–661) prva <i>Fitna</i> (656–661)	Aripert (653–661)		
	Muavija (661–680)	Grimoald (662–671)		
		Konstantin IV (668–685) podela Bugara/uništenje Starobugarske države (669)		
		uspon Prvog bugarskog carstva		
opsada Konstantinopolja (674–678)		Justinijan II (685–695/705–711)		
Abd el-Malik (685–705)		Leontije (695–698)		

Suzan Vajs Bauer
ISTORIJA SREDNJOVEKOVNOG SVETA

II TOM

Od arabljanske opsade Konstantinopolja
do Prvog krstaškog rata

Za izdavača

Dejan Papić

Lektura i korektura

Vladimir Stokić, Saša Novaković, Dragoslav Basta

Slog i prelom

Saša Dimitrijević

Dizajn korica

Nevena Mišković

Tiraž

2.000

Beograd, 2019.

Štampa i povez

SD Press, Smederevo

Izdavač

Laguna, Beograd

Resavska 33

Klub čitalaca: 011/3341-711

www.laguna.rs

e-mail: info@laguna.rs

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

BAJC Байер, Сузан, 1968-

Istorija srednjovekovnog sveta. Tom 2, od arabljanske opsade Konstantinopolja do Prvog krstaškog rata / Suzan Vajs Bauer ; preveo Dejan Ristić. - Beograd : Laguna, 2019 (Smederevo : SD press). - 620 str. : ilustr. ; 20 cm

Prevod dela: The History of the Medieval World / Susan Wise Bauer. - Tiraž 2.000. - Napomene [bibliografija]: str. 591-616.

ISBN 978-86-521-3262-1

a) Цивилизација -- Историја -- 7в-13в

COBISS.SR-ID 276567052